

ДО НАУЧНОТО ЖУРИ,
НАЗНАЧЕНО СЪС ЗАПОВЕД НА
РЕКТОРА № РД 33-
5130/23.10.2010 г.

СТАНОВИЩЕ

От д-р Красимир Николов Митев, доцент в Юридическия факултет на ПУ "Паисий
Хилендарски"

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“ по научна специалност “право” в ПУ „Паисий Хилендарски”

Автор на дисертационния труд: *Андреан Василев Славчев*

Тема на дисертационния труд: *Компенсация на вини при договорната отговорност*

Основание за изготвяне на становището: участие в състав на научно жури по защита на
дисертационен труд съгласно Заповед № РД 33-5130/23.10.2010 г. на Ректора на ПУ „
Паисий Хилендарски”.

1. Информация за дисертанта

Андреан Славчев е завършил Юридическия факултет на Пловдивския университет
„Паисий Хилендарски” през 2012 г, придобивайки образователна степен магистър по
право. От следващата година работи като адвокат. През 2016 г., след конкурс, е зачислен
като редовен докторант в Юридическия факултет на Пловдивския университет. С решение
на Факултетния съвет през март 2019 г. е отчислен с право на защита. От 2019 г. година е
назначен за асистент по гражданско и семейно право със срочен договор в Юридическия
факултет на Пловдивския университет.

Като докторант и асистент Андреан Славчев е водил семинарни занятия по
учебните дисциплини „Гражданско право-обща част” и „Облигационно право”. Автор е на
осем научни статии, публикувани в специализираната правна периодика по проблеми на

облигационното право, търговското и застрахователното право, трудовото право, гражданското и процесуалното право, от които четири са по темата на дисертацията.

За разработка в областта на правото на Европейския съюз през 2017 г. му е присъдена ежегодната награда „Д-р Илко Ескенази“, в област „Право“ от фондация „Св.Св.Кирил и Методий“.

2. Обща характеристика на дисертационния труд

2.1. Дисертационният труд се състои от четири глави, увод и заключение. Общият му обем е 218 с. (вкл. съдържание и библиография).

Темата на дисертацията е актуална в теоретичен и практически аспект. Предмет на изследване е основно правило от материята на договорната отговорност (чл. 83 ЗЗД), принадлежащо към общата част на облигационното право, което нерядко се прилага от съдилищата.

С израза „компенсация на вини“ в доктрината се означава нормата, предвиждаща намаляване или отпадане на отговорността за вреди, когато за настъпването им е допринесъл кредиторът (респективно пострадалият от непозволено увреждане). Какво представлява „вината“ на кредитора и как се редуцира неговото право на обезщетение са основните въпроси, които правилото повдига. Те занимават доктрина и практика от векове и са в центъра на дисертационното изследване.

Обстоятелството, че предмет на дисертацията е норма, чийто корени са в древността не е пречка за актуалността ѝ. Изследването на класически институт на частното право винаги е интересно, тъй като не касае уредба с преходен характер, като същевременно дава възможност да се проучи развитието на идеите за него и актуалното му приложение.

Актуалността на темата следва също и от обстоятелството, че в българската правна литература няма монографично изследване, посветено на компенсацията на вини специално при договорната отговорност. Доктрината е разглеждала проблема най-вече във връзка с приноса на пострадалия при непозволено увреждане¹. В учебните курсове въпросът също се разглежда общо при изясняване на границите на гражданската

¹ От времето на публикуване на съчиненията на Димитър Антонов (1967) и Поля Голева (1989), посветени съпричиняване на вредата от пострадал от гражданско правонарушение, при това са минали доста години.

(договорна и извъндоговорна) отговорност. Същевременно Законът за задълженията и договорите предвижда различни, макар и близки по съдържание, норми за компенсацията на вини при договорната и деликтната отговорност (чл. 51, ал. 2 ЗЗД и чл. 83 ЗЗД). Това обосновава и интереса от нарочно изследване на проблемите на намаляването/отпадането/на задължението за поправяне на вреди при неизпълнение, за което е отговорен и кредитора.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

3.1. Дисертационният труд има логична структура. Първата глава е посветена на понятието за компенсация на вини и неговото историческото развитие в идеен и позитивноправен план. Във втората глава подробно и критично са разгледани различни теоретични обяснения на правилото за намаляване/изключване на обезщетението за вреди в случаите, в които кредиторът е допринесъл за неизпълнението или неговите неблагоприятни последици. Търсено е рационално обяснение на нормата. В третата глава авторът се занимава с юридическия факт от хипотезата на нормата на чл. 83 ЗЗД, а в четвъртата с нейната диспозиция т.е. разпределението на отговорността за неизпълнение, когато то се дължи и на причини, за които кредиторът е отговорен. В допълнение са разгледани някои процесуални аспекти при прилагане на изследваната правна норма.

3.2. Основната задача, която г-н Славчев си поставя е да изясни елементите на юридическия факт от хипотезата на чл. 83 ЗЗД и най-вече проблема за вината на кредитора. Какво се крие зад това понятие? Дали е достатъчно обективно съпричиняване на неизпълнението или пък е нужно също към кредитора да може да се отправи укор за недостатъчна грижа към своя интерес? Може ли поведението на кредитора да се квалифицира като виновно и ако отговорът е положителен, има ли тази вина някакви особености? Тези въпроси са сложни и са предизвикателство не само за един млад изследовател. Отговорът им, предвид лаконичната уредба, изисква задълбочено познаване на правната доктрина и развитието на възгледите в нея.

Може да се приеме, че с представения дисертационен труд задачата, която дисертантът си е поставил, е изпълнена. Проблемът е проучен в теоретичен план: критично и детайлно са разгледани схващанията в доктрината и практиката за

компенсацията на вини, като авторът е изложил доводи в подкрепа на възприетото от него разбиране. Изследвана е относимата към предмета на дисертацията практика на Върховния касационен съд и Арбитражния съд при БТПП.

От представения за защита дисертационен труд се вижда, че дисертантът се е запознал със значителен обем правна литература. За изследването той е използвал 114 съчинения, публикувани на български език, и 69 на чужд език (най-вече английски, но също на френски, италиански и немски език).

Авторът използва типичния за юридическата наука правно-догматичен метод, както и историческият и сравнителноправният методи на изследване.

3.3. След проучване на доктрината и съдебната практика, г-н Славчев стига до извод, че за нормата на чл.83 ЗЗД не е достатъчно само наличието на причинна връзка между поведението на кредитора и неизпълнението. Поради това авторът не приема, че изследваното правило представлява конкретно приложение на принципа, че длъжникът отговаря само за неизпълнението и последвалите вреди, които са в причинна връзка с неговото поведение. Докторантът се присъединява към вижданията, че нормата на чл. 83 ЗЗД изисква да може да се отправи укор към кредитора за неполагане на грижа към собствения интерес. Това заключение води г-н Славчев до въпроса как се обосновава нуждата от полагане на грижа, ако кредиторът няма задължение да пази своята сфера от увреждане. Неговият отговор е, че съществува особено правно изискване за сътрудничество между контрагентите (теза, подържана и в учебния курс на проф. Ал. Кожухаров). Дисертантът поставя това изискване в категорията на т.нар. несъщински задължения (наричани още тежести или задължения към себе си), на които не съответства насрещно субективно право на друг правен субект и чието изпълнение е в интерес на задълженото лице. Именно във виновното неизпълнение на това несъщинско задължение г-н Славчев открива основанието на компенсацията на вини.

Достигайки до това заключение, докторантът прави следващ извод - неполагането на грижа към своя интерес е проява на същинска вина (субективно психическо отношение към собствено неправомерно поведение и неговите последици). Изводът е обоснован с изискването за симетрия в отношението длъжник-кредитор и нуждата от сравнение между конкуриращите се вини при разпределяне на отговорността за неизпълнение. Направеният анализ води докторанта и към заключението, че съпричиняването на неизпълнението от

кредитора е противоправно явление. Освен за теоретична прецизност на конструкцията (виновно може да е само противоправното поведение), чрез противоправността авторът определя и степента на кредиторския принос за неизпълнението и последвалите от него неблагоприятни последици..

Разглеждайки основанието на компенсацията на вини при договорната отговорност докторантът няма как да не направи сравнение със забавата на кредитора (чл. 95-98 ЗЗД). След исторически анализ на този институт, г-н Славчев приема утвърденото в доктрината разбиране, че хипотезата на чл. 95 ЗЗД не изисква виновно поведение на кредитора. Обяснението, което той дава е, че в този случай (за разлика от хипотезата на чл. 83 ЗЗД), неизпълнението въобще не е в причинна връзка с поведението на длъжника .

В центъра на последната глава, посветен на обема на договорната отговорност при съпричиняване на неизпълнението [от кредитора], са проблемите относно обстоятелствата, определящи степента на намаляване или отпадане на обезщетението на вреди. Дисертантът анализира предимствата и недостатъците на различните критерии за намаляване на обезщетението, срещани в доктрината и съдебната практика. Следвайки възприетата в дисертацията позиция, че нормата на чл. 83 ЗЗД изисква вина на кредитора, авторът е последователен, като поддържа, че не е оправдано размерът на обезщетението да зависи само от относителната степен на съпричиняване. Същевременно той защитава и тезата, че сравнението между проявената вина на кредитора и длъжника не винаги е достатъчен критерий за определяне на обема на договорната отговорност, особено в случаите на обективна (безвиновна) отговорност. Анализът на съдебната практика води докторанта до заключение, че съдилищата също срещат трудности да определят размера на обезщетението единствено чрез сравняване на насрещните вини. Този извод в крайна сметка го кара да се присъедини към мнението за нужда от комплексен критерий при намаляване на отговорността, отчитащ едновременно степента на вината, обективната степен на съпричиняване, вида на вредите (имуществени или неимуществени), положението на страните по облигационното отношение.

Що се отнася до отпадането на отговорността на длъжника, г-н Славчев приема виждането, че тази последица настъпва само при особена укоримост на поведението на кредитора, изразяваща се в умишлено създаване на условия за неизпълнение на

задължението. Изводът, приет и в нашата доктрина, е обоснован с историческото развитие на компенсацията на вини.

Дисертацията завършва с разглеждане на някои процесуални аспекти при прилагане на правилото на чл.83 ЗЗД (характер на възражението на ответника, срокове за упражняването му, доказателствена тежест и др.) и заключение, в което е направено предложение *de lege ferenda* за нова редакция на разпоредбата на закона.

3.4. Могат да се открият следните приносни моменти в дисертационния труд:

- подробният исторически и сравнителноправен анализ на компенсацията на вини при договорната отговорност;
- критичният анализ на различните теоретични обяснения на нормата, предвиждаща намаляване/ изключване на договорната отговорност при неизпълнение, за което наред с длъжника е отговорен и кредиторът;
- анализът на поведението на кредитора, съпричиняващо неизпълнението, и обосноваването на неговия виновен характер;
- формулирането на тезата, че изискването към страните по договора да си сътрудничат за неговото изпълнение е сред т.нар. несъщински задължения;
- проучването на причинната връзка между поведението на длъжника, поведението на кредитора и неизпълнението;
- аналитичното проучване на въпроса за обема на обезщетението при причиняване на неизпълнението от кредитора (критериите за намаляване или за отпадане на отговорността на длъжника);
- предложението *de lege ferenda* за законодателно закрепване на релевантни обстоятелства (критерии), определящи степента на намаляване на отговорността при съвместна вина на кредитора и длъжника

4. Критични бележки

Като научен ръководител на Андреан Славчев познавам работа му по дисертационния труд, трудностите, които срещаше, неговите търсения. В това качество вече съм правил бележки и препоръки по текста. С оглед евентуална по-нататъшна работа

по текста, ще посоча все пак някои слабости в дисертационния труд, които по мое мнение докторантът е добре да преодолее.

4.1. На автора може да се препоръча да поработи върху стила на писане.

Понякога той допуска твърде дълги изречения (на с. 153 има изречение, което обема цял абзац от 16 реда), повторения (напр. с. 186) и утежнен изказ, който затрудняват читателя (например много често се използват изрази от типа “X /не/представява Y”, вместо по-ясния и опростен израз „X е/не е Y”, често изречения започват с „тоест”).

В уводната част на изследването докторантът е посочил, че ще използва изрза „компенсация на вини” не само за изключването или намаляването на отговорността при вина на кредитора, но и за фактическия състав (хипотезата на нормата). От това обаче на места се губи прецизността на изказа. Авторът би могъл по-често да замества този израз, като, в зависимост от контекста, използва някои от утвърдените в материята словосъчетания от рода на „съпричиняване на неизпълнението” „обща вина”, „съвместна вина”.

4.2. На места се срещат противоречия в подържаните тези. Така, струва ми се, че тезата за диспозитивен характер на правилото на чл. 83 ЗЗД и същевременно изводът, че уговорка в противен смисъл накърнява добрите нрави, си противоречат взаимно (с. 163). Щом уговорянето на нещо различно от предвиденото в диспозицията на нормата би довело до противоречие с добрите нрави, то тогава самата норма е въплътила повели на морала и те са станали правни повели. Заключение, че нормата е диспозитивна, би трябвало да е указание за страните, че могат да уговорят нещо различно. То обаче се обезсилва от следващото заключение, че ако сторят това, уговорката им ще е нищожна, защото накърнява добрите нрави.

При разглеждане на въпроса за приложното поле на чл. 83 ЗЗД се прави заключение, че нормата следва да намери приложение при застрахователния договор (с.155). В същото време се посочва, че поради специалните разпоредби на Кодекса за застраховането, тя е изместена от тях. Не става ясно какво има предвид авторът- дали че тези разпоредби са специални норми, основани на принципа на чл. 83 ЗЗД, или нещо друго.

4.3. В четвъртата част от третата глава е разгледано приложното поле на нормата на чл. 83 ЗЗД Някои от разгледаните случаи се отнасят за форми на договорна

отговорност, други проблеми са свързани с обема на дължимата престация (а не на отговорността за неизпълнение), трети са хипотези на деликтна отговорност. Добре би било отделните хипотези, анализирани в тази част, да бъдат систематизирани и обособени по някакъв критерий, за да бъде изложението по-аналитично и лесно за възприемане. Правилата относно застрахователното обезщетение и възнаградителната лихва при потребителския кредит би могло например да се обособят в част, посветена на сравнения/отграничения на компенсацията на вини от други правни конструкции.

4.4. При изследване на обстоятелствата, които имат значение за степента на намаляване на отговорността при съвместна вина, авторът счита, че при неимуществените вреди следва да се отчетат личността на пострадалото лице, неговото обществено и икономическо положение (с. 187-188). Това е заявено само в най-общ план, без да се посочи конкретно защо подобни обстоятелства имат значение за нормата на чл. 83 ЗЗД. Сходна бележка може да се направи и към тезата (с. 189), че правилото следва да отчита евентуална неравнопоставеност на страните по договора (дали тя вече не е отчетена с прилагане на останалите критерии за определяне на обезщетението при обща вина?).

4.5. Тези критични бележки не накърняват общата положителната оценка на дисертационния труд по една трудна и предизвикателна тема, по която малко автори са правили опит за самостоятелно изследване, а следва да се схващат като препоръки при евентуално желание на докторанта да преработи или публикува работата си.

5. Публикации по темата на дисертационния труд

Докторантът има четири публикации по въпросите на дисертационния труд, публикувани в сборници с доклади от проведени конференции в страната. По този начин са изпълнени допълнителните критерии на Юридическия факултет, приети на основание чл. 30, ал. 2 от Правилника за развитие на академичния състав на Пловдивския университет.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът коректно отразява съдържанието на дисертационния труд.

6. Заключение

Дисертационния труд на г-н Андреан Василев Славчев отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България за придобиване на образователната и научна степен „доктор”, тъй като съдържа научни приноси и свидетелства за наличието на теоретични познания на автора в областта на гражданското право.

Поради това предлагам на научното жури да присъди на Андреан Василев Славчев научната и образователна степен „доктор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление 3.6. Право; Гражданско и семейно право.

14.12.2020

Подпис:

Красимир Митев